مطالعات محیطی هفت حصار شماره بیست و هفتم/ سال هفتم/ بهار ۱۳۹۸
صفحات ۱۶-۵

عوامل کالبدی مؤثر بر بهینه‌سازی فضای کاری برای زنان[۱]

غزاله بنی‌کمالی*، لیلا میرسعیدی**، علی امامی***

تاریخ دریافت مقاله: ۹۷/۱۲/۵
تاریخ پذیرش مقاله: ۹۸/۲/۱۰

چکیده

بهینه‌سازی فضاهای کاری مناسب زنان، موضوع مهمی است که باید در مطالعه زندگی زنان مورد توجه قرار گیرد. فضاهای کاری بدلیل ساختار کالبدی و کارکرد اجتماعی‌شان یکی از مهم‌ترین مسایل، در جهت تقویت جامعه به شمار می‌آیند. حضور زنان در جامعه و در فضاهای کاری و مشارکت آن‌ها در امور اجتماعی متضمن ایجاد جامعه‌ای توسعه یافته است. هدف اصلی این پژوهش تعیین نقش عوامل فضایی کالبدی و دستیابی به راهکارهای طراحی معماری در راستای بهینه‌سازی فضای کاری برای زنان بوده است. روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی- تحلیلی بوده، روش جمع‌آوری اطلاعات، کتابخانه‌ای و پیمایشی با استفاده از پرسشنامه است. جامعه مورد مطالعه شامل ۲۶۵ نفر از زنان شاغل در ادارات دولتی استان گلستان در شمال ایران بوده است. به منظور آزمون فرضیات مطرح شده در این پژوهش، از آزمون T تک نمونه‌ای در محیط نرم افزار Spss استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده آن بود که عواملی از قبیل وجود حریم شخصی و قلمرو، امنیت و آراستگی، زیبایی و نظم فضا از مهم ترین عوامل موثر کالبدی و فضایی در بهینه‌سازی فضای کاری زنان می‌باشند.

واژگان کلیدی

فضای کاری، زنان، طراحی، بهینه سازی، عوامل کالبدی

* دانش‌آموخته کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد گنبد کاووس، گنبدکاووس، ایران.
** دکتری تخصصی معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد گنبد کاووس، گنبد کاووس، ایران. (نویسنده مسئول) lmirsaeedi@gmail.com
*** دکتری تخصصی معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحدگنبدکاووس، گنبد کاووس، ایران.

۱- این مقاله برگرفته از رساله کارشناسی ارشد معماری با همین عنوان است که توسط نگارنده به راهنمایی خانم دکتر لیلا میرسعیدی و مشاوره آقای دکترعلی امامی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد گنبد کاووس انجام یافته است.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-06]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1398.7.27.3.3]

مقدمه

زنان در هر جامعه حدود نیمی از جمعیت را تشکیل می‌دهند اما بیشتر فضاها براساس ویژگی‌های مردان طراحی می‌شوند. در اغلب طرح‌ها شیوه زندگی و الگوی حرکتی از مردان گرفته می‌شود، این در حالی است که الگوی زندگی زنان ممکن است متفاوت باشد. در نتیجه در بسیاری از موارد فضای تولید شده در سازگاری با نیازهای زنان موفق عمل نکرده و در این فضاها محدودیت‌هایی به آن تحمیل می‌شود. در این میان، فضاهای کاری بیش از سایر موارد دارای ویژگی‌های مردانه هستند. این فضاها به ویژه در کشورهای در حال توسعه و با آمار اشتغال پایین‌تر زنان، بیش‌تر فضاهایی مردانه هستند. در این فضاها زنان کم‌تر احساس آسایش دارند و این بر حضور و کیفیت زندگی و بازدهی کاری آنان موثر خواهد بود. فضاهای کاری به دلیل ساختار کالبدی و کارکرد اجتماعی‌شان یکی از مهم‌ترین بخش‌ها در جهت تقویت جامعه هستند و حضور زنان در جامعه و در فضاهای کاری و مشارکت آن‌ها در امور اجتماعی متضمن ایجاد جامعه‌ای توسعه یافته است (Beightler et al, 1979:1).

محدودیت‌های حضور زنان در فضاهای کاری در ارتباط با هنجارهای غالب اجتماعی و فرهنگی نیز قابل بررسی است، این هنجارها فضای خانه را متعلق به زنان می‌داند. از طرفی محدودیت‌ها شامل عواملی می‌شوند که میان فعالیت‌های زنان در فضاهای کاری و تجارب آن‌ها از یک طرف و رضایت استفاده از فضاهای کاری (لذت، ترجیح ومشارکت) ازطرف دیگر فاصله می‌اندازند. این محدودیت‌ها می‌تواند شامل منابع محدود مانند تحرک، احساسات بازدارنده مانند ترس و استرس، مسئولیت‌های بازدارنده و سنگین مانند کار در منزل و نگهداری از کودکان و همچنین موقعیت‌ها و هنجارهای موثر اجتماعی مانند هنجارهای محدود کننده جنسیتی و یا طراحی و برنامه‌ریزی غیرحساس به موضوع باشد (رضا زاده و محمدی، ۱۳۸۶: ۶۳). به این ترتیب، علی رغم نیاز زنان و جامعه برای انجام فعالیت‌های اجتماعی و کاری، موانع متعددی از جمله نامناسب بودن محیط، عدم وجود حس تعلق به فضای کاری، منابع مالی محدود، کمبود فضاهای تخصیص یافته و حضور راحت زنان، محدودیت‌هایی را در انجام فعالیت در این نوع فضاها ایجاد کرده است. از آنجا که در جامعه امروزی، زنان به طور گسترده‌تری در فضاهای کاری حضور دارند به این ترتیب تبیین راهکارهایی در زمینه طراحی کالبد و فضای متناسب با نیازها و روحیات زنان و بهینه‌سازی محیط‌های کاری برای آنان امری ضروری و تاثیرگذار به نظر می‌رسد.

هدف کلی در این پژوهش، مطالعه ارتباط جنسیت و فضای کاری و شناسایی عوامل کالبدی و فضایی موثر دربهینه سازی فضاهای کاری برای زنان می‌باشد. در این راستا این سوالات مطرح است که:

چه عواملی کالبدی موجب بهینه سازی فضای کاری زنان می‌شوند؟

چگونه می‌توان تاثیر عوامل کالبدی محدود کننده زنان در فضاهای کاری را کاهش داد؟

پیشینه پژوهش و مبانی نظری

تاکنون تحقیقات فراوانی درباره جنسیت و جنبه‌های مختلف اجتماعی، فرهنگی، روانی، اشتغال، اقتصاد، و غیره در قالب رویکردهای مختلف درباره زنان صورت گرفته است، اما مطالعات کم‌تری درباره ارتباط این گروه با فضا و به ویژه فضای کاری در جوامع در حال توسعه انجام شده است. از دهه ۱۹۶۰ میلادی به بعد موضوع جنسیت وشهر و جنسیت وفضا به یک گفتمان مهم در عرصه شهرسازی تبدیل شد و از دهه ۱۹۸۰ به بعد، در متن جنبش زنان موج جدیدی تحت عنوان فمنیسم شهری شکل گرفت. اسپین نشان داد فضاهای جنسیتی شهری برای قلمرو عمومی بسیار مهم اند. در نگاه وی برخلاف تفکیک جنسیتی اجباری که گرایش به تقلیل دادن دسترسی زنان به قلمرو عمومی دارد، تفکیک جنسیتی اختیاری در مقیاس شهری می‌تواند دسترسی زنان به قلمرو عمومی را افزایش دهد(کولمان، ۱۳۹۶: ۲۴۹).

در جامعه سنتی بخشی از استفاده کنندگان فضا (زنان) به صورت محدود و تعریف شده در فضاهای عمومی حضور می‌یافتند. با تبدیل جامعه سنتی به جامعه مدرن حضور زنان درعرصه‌های اجتماعی پررنگ شده اما فضاهای عمومی متناسب با این افزایش حضور طراحی نشده‌اند و زنان به طور مکرر در بهره برداری از فضاها و اماکن عمومی محدودیت‌ها و ناسازگاری‌هایی را تجربه می‌نمایند. انتظارات فرهنگ حاکم بر جامعه و همچنین خصوصیات زنانگی، زنان را به سوی هنجار پذیری سوق می‌دهد و به جهت سازش با محیط، مجبور به تغییر دادن خود به نفع محیط می‌شوند، به این مفهوم که از نیازها و انتظاراتی که از محیط دارند صرف نظر کرده و یا از محیط خارج می‌شوند. این امر با توجه به تحقیقات انجام یافته و مشاهده تجربیات روزانه زندگی در فضاهای عمومی برای تمام زنان قابل لمس است. با خروج زنان از یک محیط عمومی فضای موجود ماهیت جنسیتی به خود می‌گیرد و به جهت افزایش حضور مردان در این فضای جنسیتی شده، رفته رفته فعالیت‌هایی با ماهیت جنسیتی مردانه در این فضا افزایش یافته و فضای عمومی اولیه به یک فضای جنسیتی شده تبدیل می‌شود(کاظمی، ۱۳۸۸، ۴۹).

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-06]

[DOR: 20.1001.1.23225602.1398.7.27.3.3]

جنسیت و فضا

مطالعات پیشین نشان داده‌اند که زنان و مردان تفاوت‌هایی در ادراک فضا دارند. عمده ترین تفاوت زنان و مردان این است که زنان ادراک جزءگرا و مردان ادراک کل گرا دارند. هنگام قرارگیری در فضایی شهری، زنان به جزئیات فضا توجه می‌کنند و مردان در تشخیص کلیت فضا قدرتمندتر هستند. بنابراین در طراحی یک فضای عمومی، لازم است جزئیات عناصر، در کنار کلیت فضا تعریف شده باشد(Bemanian et al, 2009: 340). زنان در محیطی با جزئیات بیش از حد، بیش‌تر احساس سردرگمی می‌کنند(Bemanian et al, 2009 : 341). زنان در محیط‌های شلوغ بیش از مردان انرژی مصرف نموده و زودتر خسته و عصبی می‌شوند(Majd, 2006: 51). تجسم فضایی یکی از قوی‌ترین توانایی‌های مردان است. زنان در تشخیص اشکال دو بعدی و مردان در تجسم احجام سه بعدی بهتر عمل می‌کنند. حس جهت یابی مردان، قوی‌تر از زنان است. مردان به دلیل تجسم فضایی بهتر، قادرند به خوبی نقشه شناختی، موقعیت خود و عناصر مهم را نسبت به هم بیابند(Pakzad & Bozorg, 2012: 347). البته این موضوعات می‌توانند تا حدودی وابسته به فرهنگ باشند و تفاوت‌های جنسیتی تا حدودی خاص هر فرهنگ است(قمری و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۸).

درباره شاخص‌های مختلف ادراک فضا نیز تفاوت‌هایی میان زنان و مردان وجود دارد. به عنوان مثال درباره شاخص امنیت می‌توان گفت که جنسیت مؤثرترین عامل شخصیتی در احساس ناامنی مطرح شده است. مردان در مورد امنیت محیطشان در قیاس با زنان، احساس مثبت‌تری دارند. هر دو گروه مردان و زنان در تاریکی احساس ناامنی می‌کنند اما میزان آن در زنان بالاتر است(Bemanian et al, 2009: 52).

بهینه سازی فضا برای زنان

زن و شهر و مناسباتشان بر تحولات جامعه معاصر تأثیر عمیقی گذاشته‌اند. نه فقط فضاهای سکونت گاهی، بلکه فضاهای تجاری، فراغتی، آموزشی و انواع فضاهای شهری در ایران امروز به شکل تصاعدی دائم زنانه‌تر می‌شوند. به نظر می‌رسد مناسبات زن و فضا بیان ساده‌تر و عامیانه‌تر مناسبات میان زن و زندگی است. در واقع بررسی مناسبات زن و شهر از منظر زنانه شدن فضاهای شهری موضوعی است که در جوامع مختلف به خصوص ایران مورد توجه قرار گرفته است(فاضلی، ۱۳۹۴: ۱۰۸).

امروزه ضرورت بازنگری در رویکردها و سیاست‌های شهری، با هدف اصلاح نابرابری جنسیتی مورد توجه قرار گرفته است. ارزیابی کیفیت زندگی فردی و اجتماعی در فضاهای شهری با تاکید بر جنسیت موضوعی است که می‌تواند دیدگاه زنان و مردان را در رابطه با ابعاد مشارکت، دسترسی، آگاهی و آسایش فیزیکی، زیبایی و آسایش روانی و هویت مورد سنجش قرار دهد(فنی و واحدی یگانه، ۱۳۹۶: ۸۸ و ۸۹). در پژوهشی، حضورزنان در فضای عمومی در یکی از میادین شهر مادرید، اسپانیا به عنوان نمونه موردی نشان دهنده نابرابری حضورزنان در عرصه معماری و ایدئولوژی فضایی جغرافیای شهری و نیز شرایط اجتماعی مانند تبلیغات، خشونت و خصوصی سازی فضای عمومی است که می‌تواند حضور زنان را محدود کند. طبق تجزیه و تحلیل بدست آمده ساختار میدان به عنوان یک فضای عمومی با روش‌های مختلف به صورت کاملا مردانه تعریف شده که مردان بر آن تسلط دارند و نقش زنان در آن بسیار کم رنگ است(Rush, 2012: 7). در جدول ۱ خلاصه ای از مطالعات انجام شده درباره بهینه سازی فضا برای زنان جمع بندی شده است.

جدول۱: برخی مطالعات مرتبط با موضوع بهینه سازی فضا برای زنان(نگارنده)

نتایج	سال	نویسنده	کتاب یا مقاله
-رسیدن به آیتم های ضروری در طراحی فضایی معماری برای هر دو گروه جنسی کاربر فضا -دست یافتن به تفاوت‌های ادراک زنان و مردان از فضای کالبدی و کمک به ارتقاء کیفیت حضور هر دو جنس در فضا بارعایت آن‌ها در طراحی فضاهای عمومی	۱۳۹۶	اخلاص قمری، غلامرضا طلیسچی، امید دژدار	رویکردی تحلیلی به بررسی جنسیت و تفاوت های آن در ادراک فضای کالبدی، نمونه موردی: فرهنگسراهای شهر تهران
- بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان -وجود رابطه بین تاثیر کاربری‌ها و فعالیت‌های ناشی از آن، کیفیت وکمیت سیستم حمل و نقل عمومی، تاسیسات و تجهیزات شهری، فشردگی بافت وعوامل اجتماعی و فرهنگی با حس امنیت زنان	۱۳۹۵	سانیا پیروزی، کیانوش ذاکرحقیقی	ساماندهی پیاده گذر تربیت تبریز با تاکید بر امنیت اجتماعی زنان

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-06]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1398.7.27.3.3]

بازشناخت رویکردهای نظری جنسیتی به مشارکت زنان در فضاهای شهری	سارا فرزادی، لیلا میرسعیدی	۱۳۹۴	–از میان رویکردهای مهم به حضور زنان در فضاهای شهری، اشره به مورد توجه قرارگرفتن رویکرد مشمولیت و عدالت جنسیتی و رویکرد اصالت خانواده بر اهمیت حضور زنان در فضاهای شهری
رهیافتی انتقادی بر تبارشناسی جنسیت زدگی شهر در رویکردهای فمنیستی با تاکید بر ارتقا جایگاه زنان	فریال سادات سیادتی، حمید ماجدی	۱۳۹۴	–اشاره به انواع رویکردها، گرایش‌ها ونظریه های فمنیستی شهر و تحلیل آن‌ها و همچنین ارائه راهکارها در راستای ارتقا حضور زنان در فضاهای شهری و تحقق موانع موجود برای رفع این ابعاد جنسیت زدگی قضایی
سنجش رضایتمندی زنان از پارک های بانوان	ملیحه هاشمی تیله نویی، مرتضی میرغلامی، مجتبی رفیعیان	۱۳۹۳	–پاسخگویی به این پرسش که ایا احداث این گونه پارک‌های بانوان راه حل مناسبی برای آزادی و راحتی زنان است یا نوعی محبوس نمودن و جدایی گزینی جنسیتی محسوب می‌شود.
رابطه جنسیت و فضا در عرصه‌های خصوصی و عمومی دوره قاجار	حسنا ورمقانی، حسین سلطان‌زاده، مزین دهباشی شریف	۱۳۹۴	–تاثیر عوامل فرهنگی همچون باورهای آیینی، نوع پوشش و... همچنین عوامل اجتماعی مانند؛ قدرت، اختلاف طبقاتی و عوامل اقتصادی از جمله شیوه معیشت و منطقه جغرافیای برروی رابطه جنسیت و فضا و تغییر رابطه بین آن‌ها
Gender, urban space, and the right to everyday life	Yasminah Beebeejaun	2017	–به رسمیت شناخته شدن زنان بیش‌تر از مردان در همزیستی عمومی درشهر – تفاوت جنسیتی در زندگی روزمره منجر به سرمایه گذاری برنامه ریزان و سیاست گذاران در فضای شهری می‌شود.
Sustainable Tourist Environment: Perception of international women travelers on safety and security in Kuala Lumpur	Ahmad Fitri Amir Mohd Noor Ismawi Ismail Toh Poh See	2015	–بررسی ادراک مسافران زن در مورد امنیت کوالالامپور –بالا بودن میزان امنیت این شهر در روز و ضعیف بودن آن در شب – ترافیک جاده ای و دزدی به عنوان یکی از شرایط بحرانی در ناامنی –استفاده از دوربین مدار بسته به عنوان راه حلی برای افزایش ایمنی
The quarter: An effective pattern for satisfying women's sense of place in the city of Isfahan	Leila Soltani Ali Zangiabadi, Mahin Nastaran	2013	–یافتن الگویی جهت حفظ مفهوم محله در مقابل زندگی شهری مدرن –کمک به بهبود وضعیت محل‌هایی که زنان از لحاظ ذهنی در آن احساس راحت‌تری دارند. –ارتقای زندگی شهری با متمایل ساختن آن به زندگی در محله به منظور افزایش سطح رضایت و هویت زنان در آن
Defining and living out the interior: the 'modern' apartment and the 'urban' housewife in Turkey during the 1950s and 1960s	Meltem O¨. Gu¨rel	2009	–بررسی تعاملات هویتی جنسیتی زنان وکارایی تاثیر نوع خانه محل سکونت در ترکیه –نقش آپارتمان های جدید در توانمند سازی زنان و مطرح شدن این فضاها به عنوان عامل فعال در زندگی زنان

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-06]

[DOR: 20.1001.1.23225602.1398.7.27.3.3]

Changes conceptions of women's public space in the Kurdish city	Hooshmand Alizadeh	2007	-بررسی تفاوت شهرهای کردی با توجه به وضعیت زنان کرد و شرایط اجتماعی و سیاسی و محیطی و برجسته شدن این جامعه نسبت به سایر شهرهای اسلامی و ایرانی -ایجاد نوعی مرز نرم در میان دو حوزه زندگی عمومی و خصوصی و در نتیجه امکان مذاکره بیش‌تر زنان با حوزه عمومی نسبت با دیگر فرهنگ‌های اسلامی
Gender and Mahalle (Neighborhood) Space in Istanbul	Amy Mills	2007	-بررسی رابطه فضای جنسیتی و همسایگی(محله) در ترکیه و ارتباط بین فضا و جنسیت، چندگانگی، تغییر و مرز بین فضاهای خصوصی و عمومی
The Right to the Gendered City: Different Formations of Belonging in Everyday Life	Tovi Fenster	2005	-بحث در مورد گونه‌های جدید شهروندی در شهرهای جهانی از منظر جنسیتی و فمینیستی و ارتباط آن با زندگی روزمره زنان و برنامه ریزی شهرها
Urban planning, gender and the use of public space in a peripherial neighbourhood of Barcelona	Maria Dolors Garcia-Ramon, Anna Ortiz, Maria Prats	2004	- اشاره به نقش زنان و مردان با توجه به گروه های سنی مختلف به عنوان بیش‌ترین کاربران از فضا باتوجه به تنوع زیاد فعالیت‌های موجود در فضای شهری - نقش قابل توجه زنان در راستای بازسازی بخشی از فضای شهری و هم اندیشی برنامه ریزان با جنبش‌های اجتماعی شهری
The Ethic of Care and Women's Experiences of Public Space	Kristen Day	2000	-بررسی رفتار مراقبتی در دو بخش تحقیقات رفتارمحیطی در مورد زنان و فضای عمومی و مطرح شدن الویت ترس از جرم در فضای عمومی
Gender Space Architecture An interdisciplinary introduction	Jane Rendell, Barbara Penner, Iain Borden	2000	-توجه خاص به مسایل مربوط به جنسیت، نژاد، جنسیت و بدن، سوالات مربوط به هویت و محل، سیاست های فرهنگی و زبان
Gender, Culture, and Architecture in Ahmedabad and Berlin	Krishna Kakad	2000	-بررسی سه نوع مسکن (سنتی، مدرن و پست مدرن) در دوشهر احمدآباد و برلین با دو دیدگاه فرهنگ و جنسیت -عدم همخوانی تغییرات موجود در مسکن در طول زمان با تغییرات روابط جنسیتی - بازتاب نیازهای فعلی موجود در جامعه (نیازهای زنان و مردان به طور مساوی) از طریق مسکن
Gender, Class, and Urban Space: Public and Private Space in Contemporary Urban Landscapes	Liz Bondi	1998	-بررسی برخی از نقاط شهری ایجاد شده در دهه‌های اخیر در جوامع شهری عمومی و خصوصی از باتوجه به مضوع جنسیتی -تحت تاثیر قرار گرفتن تغییرات محیط شهری به لحاظ تمایز بین فضای عمومی و خصوصی با شیوه زندگی طبقه متوسط

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-06]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1398.7.27.3.3]

-بررسی نقش جنسیت و طراحی داخلی فضاهی مختلف در خانه (آشپزخانه، اتاق کار، اتاق خواب و ...) و حفظ حریم خصوصی با تفکیک فضای بزرگسال و کودک	1997	Ruth Madigan, Moira Munro	Gender, House and 'Home': Social Meanings and Domestic Architecture in Britain

زنان و فضای کاری

امروزه با پیچیده‌تر شدن ساختار و عملکرد سازمان‌ها، سازماندهی محیط کار و ایجاد محیطی آرام و بهره‌ور، به طوری که منجر به فعال شدن بیش‌تر نیروی انسانی و شادابی آن‌ها، حذف خطرات احتمالی، افزایش کیفیت کار و کاهش افسردگی، رشد خدمات مثبت و در نهایت دستیابی به بهره‌وری مد نظر شود، مورد توجه قرار دارد(Knudsen et al, 2011: 393-394). کیفیت بصری فضای کار بیان کننده این است که کار کردن در فضای خوشایند و با کیفیت بالا، حس خود ارزشمندی فرد را در برابر دیگران بالا می‌برد و به رضایتمندی شغلی بیش‌تری منجر می‌شود. نوع طراحی دفاتر بر شرایط روانی و محیطی محل کار با تاکید بر ویژگی سر وصدا تاثیر می‌گذارد. این مطالعه نشان می‌دهد که در طراحی دفاتراداری با پلان باز، میزان درگیری میان زنان و مردان کم‌تر است(Bodin Danielsson et al, 2015: 3 -4). در پژوهشی در این خصوص عنوان شده است که فضای کار به صورت دفتر خصوصی محصور از لحاظ کیفیت فضای محیط داخلی به ویژه از لحاظ کاهش آلودگی صوتی، حفظ حریم خصوصی و ... نسبت به دفاتر با پلان باز مناسبترند(Kim & de Dear, 2013: 25). در مطالعه ای دیگر نقش قلمرو(ایجاد محدوده مشخص) در محیط کاری بررسی شده است(Brown, 2009: 44).

بدیهی است که الگوهای رفتاری زنان و مردان در فضاهای کاری یکی نیست و به همین دلیل نمی‌توان به شیوه یکسان به نیازهای آن‌ها در هنگام کار پاسخ گفت (مهدی زاده، ۱۳۸۷: ۶). زنان خصوصیات بیولوژیکی، مسئولیت‌ها و نگاه متفاوتی در مقایسه با مردان دارند که در نوع ارتباط آن‌ها با فضا تاثیر می‌گذارد. آن‌ها تسهیلات خاصی را از فضا انتظار دارند که با خصوصیات جنسیتی و نیازهای عاطفی و روحیشان متناسب باشد. با این حال، معمولا انسانی که به عنوان مرجع برنامه‌ریزی و تنظیم استانداردهای فضایی قرار می‌گیرد از نظر جنسیتی مرد است. به این ترتیب نیازهای پایه متبلور در استانداردها و ابعاد فضایی پاسخگوی تمام نیازهای زنان نیست و همین خود بر نوع ارتباط و بهره برداری آن‌ها از فضا تاثیر می‌گذارد. زنان به نسبت مردان درجه بالاتری از خصوصی بودن را برای فضا ترجیح می‌دهند و طراحی قلمرو می‌تواند تا حدودی این خصوصی بودن را ممکن سازد (تمدن،۱۳۸۷: ۲۱). استفاده از فضای کاری به میزان قابل توجهی تحت تاثیر ویژگی‌های عملکردی فضا قرار دارد. فضاهای کاری باید به گونه‌ای باشد که هم برای فعالیت‌های اجباری و هم اختیاری پشتیبانی کافی فراهم آورند(آلتمن، ۱۳۹۵: ۱۳۶). برای تأمین برابری و ایجاد عدالت، باید با درک تفاوت در نیازهای افراد، موانع محدود کننده استفاده از فضاهای کاری شناسایی و رفع شده و به زنان امکان حضور و مشارکت برابر داده شود (تمدن،۱۳۸۷: ۲۲).

کنترل بر فضای کاری فیزیکی، دسترسی آسان و انعطاف پذیری در بهینه‌سازی محیط کاری باعث پویایی و حفظ حریم خصوصی کارمندان به ویژه زنان می‌شود که این امر در روند بازدهی شغلی تاثیر بسزایی می‌گذارد(Lee et al, 2005: 331).

بررسی تاثیر دو عامل؛ رضایتمندی و شخصی سازی بر عملکرد زنان و مردان در فضای کاری موضوع مهمی است. تفاوت‌های جنسیتی قابل توجهی با توجه به احساس رضایت در ارتباط با متغیرهای رفتاری وجود دارد و مردان و زنان از روش‌های مختلف شخصی استفاده می‌کنند تا محل کار خود را شخصی سازی کنند. همچنین تفاوت جنسیتی هنوز یک موضوع معتبر در تحقیقات مربوط به فضای کاری است واین درک به شناخت بهتر تفاوت زنان و مردان کمک می‌کند(Dinç, 2009: 54).

در پژوهشی دیگر درباره فضاهای مناسب زنان مطرح شده است که از نظر اجتماع پذیری فضا و احتمال کنترل و نظارت اجتماعی آن ارتباط بالایی با میزان مطلوبیت آن فضا وجود دارد(Morrow et al, 2012: 43-44).

عوامل موثر بر بهینه سازی فضای کاری زنان

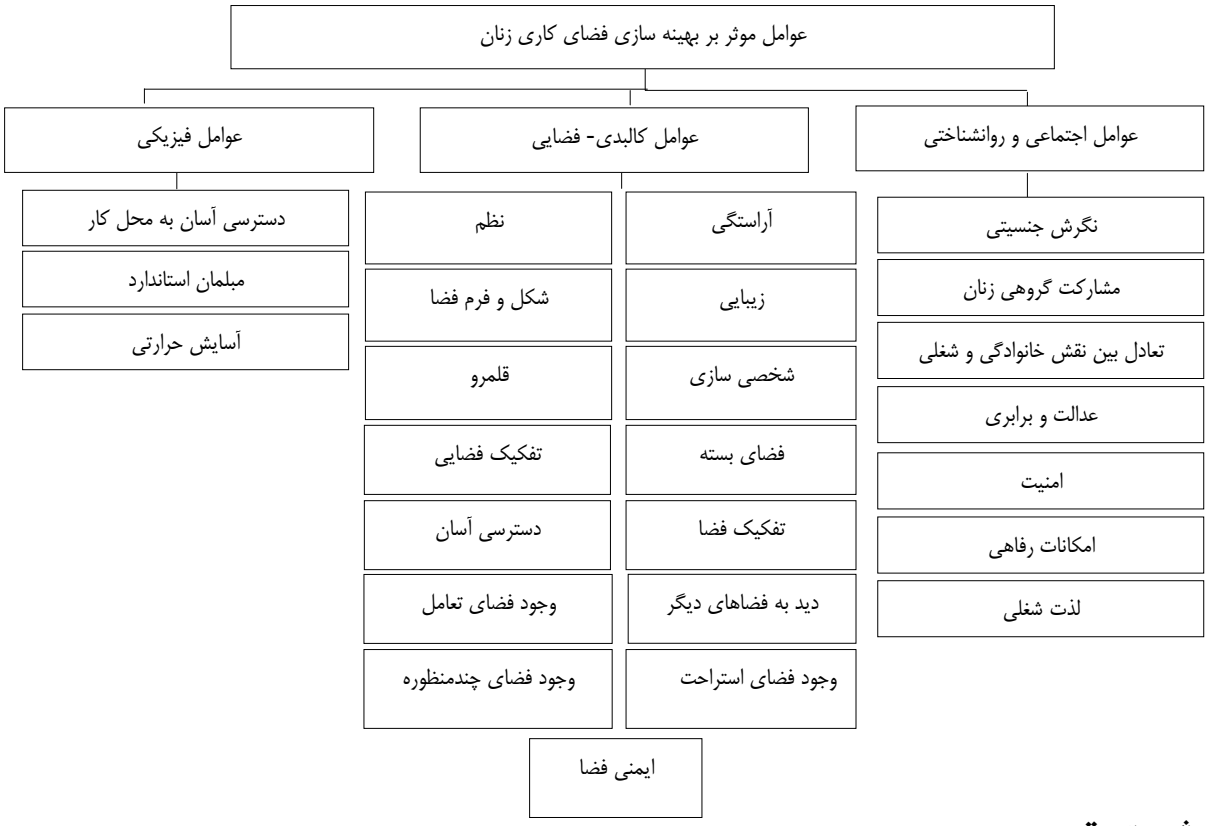
یکی از ملزومات بهینه‌سازی کیفیت فضای کاری زنان توجه به نیازهای آن‌ها به عنوان بخشی از استفاده کنندگان فضای کاری می‌باشد. در این صورت فضای ایجاد شده از کارایی بالاتری برخوردار بوده و زنان به عنوان استفاده کنندگان فضا با رضایت بیش‌تری در آن حضور می‌یابند. براساس مطالعات پیشین توجه به ویژگی‌های ساختار کالبدی فضاهای کاری با توجه به ویژگی‌های روحی و جسمی زنان و ایجاد الگوهای زنانه در محیط های کاری، انعطاف پذیری فضا، حفظ حریم خصوصی، ایجاد فضاهای تعامل زنانه و فراهم آوردن فضایی نزدیک‌تر به

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-06]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1398.7.27.3.3]

فضای خصوصی خانه می‌تواند در بهینه‌سازی کیفیت فضای کاری زنان تاثیر گذار باشد(shi, 2013, 126). در نمودار۱ عوامل موثر بر بهینه‌سازی فضای کاری زنان در سه دسته کلی نشان داده است. این عوامل براساس موارد مطرح در پژوهش‌های پیشین و جمع بندی و دسته‌بندی آن‌ها ارائه شده است که عوامل کالبدی–فضایی مورد نظر این پژوهش است.

نمودار۱: عوامل موثر بربهینه‌سازی فضای کاری زنان

روش تحقیق

پژوهش حاضر بر مبنای هدف، در دسته تحقیقات کاربردی و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها، از نوع تحقیقات توصیفی- تحلیلی است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کارمندان زن تعدادی از ادارات دولتی شامل فرمانداری، سازمان جهادکشاورزی، سازمان میراث فرهنگی، سازمان تعاون کار و رفاه اجتماعی استان گلستان در شمال شرقی ایران مشتمل بر ۱۴۶۲ نفر می‌باشد. در تحقیق حاضر، برای تعیین حجم نمونه از روش کوکران استفاده شده است. حجم نمونه جامعه آماری یعنی تعداد کل زنان شاغل در ادارات دولتی استان شامل ۱۴۶۲نفر است که با استفاده از فرمول کوکران، حجم نمونه مورد مطالعه ۲۶۵ نفر بدست آمده است. به دلیل شرایط کاری، ساختمان‌ها و فضاهای کاری مشابه و ایجاد همگنی جامعه مورد مطالعه تمام نمونه‌ها از میان کارمندان زن ادارات دولتی انتخاب شده است. به این ترتیب نتایج تحقیق برای کارمندان بخش خصوصی ممکن است کمی متفاوت باشد. روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش شامل روش اسنادی و کتابخانه‌ای و روش میدانی است. مطالعات اسنادی در آغاز کار، امکان تعریف مسأله را به وجود آورد. در بخش نظری این پژوهش، جهت تعریف مفاهیم و نیز پیشینه تحقیق، کتب، مقالات موجود در این زمینه مورد استفاده قرار گرفته است. براساس مطالعات انجام شده و متغیرهای به دست آمده از پژوهش‌های پیشین پرسشنامه ای تنظیم شد که گویه‌های آن متغیرهای کالبدی- فضایی را در بر می‌گرفتند. بررسی روایی پرسشنامه با مطالعه آن از سوی ده نفر از متخصصان و اساتید معماری و اعمال اصلاحات پیشنهادی انجام شد.

برای بررسی پایایی پرسشنامه، در پژوهش حاضر مطالعه بر نمونه ۳۰ نفره از جامعه آماری پژوهش اجرا شد و با استفاده از روش آلفای کرونباخ پایایی پرسشنامه، برای هر کدام از متغیرها با استفاده از نرم افزار Spss محاسبه گردید که مقادیر آن در جدول ۲ قابل ملاحظه می‌باشد.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-06]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1398.7.27.3.3]

تمامی مقادیر الفای کرونباخ بدست آمده بالای۰/۷ می‌باشد درنتیجه پرسشنامه مورد استفاده در این پژوهش که ابزار اندازه گیری آن محسوب می‌شود از پایایی لازم برخوردار می‌باشد.

جدول۲ :پایایی پرسشنامه پژوهش(نگارنده)

متغیرها	ضریب آلفای کرونباخ
اجتماعی و روان شناختی	۰/۷۲
معیارکالبدی-فضایی	۰/۸۳
معیار فیزیکی	۰/۸۲

تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از این تحقیق، با استفاده از نرم افزار Spss انجام شد. در تحلیل آمار توصیفی از آمارهای توصیفی مانند؛ توزیع درصد فراوانی و در تحلیل آماری استنباطی، متناسب با متغیرهای تحقیق از آزمون آماری T تک نمونه‌ای استفاده شد.

یافته های پژوهش

دراین بخش ویژگی‌های جامعه آماری مورد بررسی ارائه شده است. در جدول ۳ ارگان‌های مورد اشتغال نمونه‌های آماری پژوهش ارائه شده است. با توجه به جدول ۴بیشترین درصد نمونه آماری پژوهش در اداره تعاون کار و رفاه اجتماعی مشغول به کار می‌باشند.

جدول۳ :ارگان های مورد اشتغال نمونه آماری پژوهش(نگارنده)

ارگان مربوطه	تعداد	درصد فراوانی
فرمانداری	۶۵	۲۴/۵
جهادکشاورزی	۴۳	۱۶/۲
میراث فرهنگی	۶۱	۲۳
تعاون کار و رفاه اجتماعی	۹۶	۳۶/۲
جمع	۲۶۵	۱۰۰

یافته‌های توصیفی پژوهش

در ارتباط با معیار کالبدی و فضایی ۱۵ گویه به شرح جدول زیر شناسایی شد. در جدول ۴ یافته‌های توصیفی بدست آمده برای هرکدام از گویه‌های مورد نظر ارائه شده است.

جدول۴: یافته های توصیفی معیارکالبدی-فضایی(نگارنده)

	گویه ها		درجه اهمیت				
			خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
کالبدی-فضایی	آراستگی فضای کاری به کیفیت آن کمک می‌کند.	درصد فراوانی	۱۳/۶	۱۲/۵	۸/۷	۱۹/۲	۴۶
	نظم فضا به بهبود فضای کاری کمک می‌کند.	درصد فراوانی	۱۳/۶	۱۳/۲	۱۴	۲۵/۳	۳۴
	عوامل زیبایی بر فضای کاری کمک می‌کند.	درصد فراوانی	۱۰/۶	۱۵/۸	۱۴/۷	۳۴/۳	۲۴/۵
	شکل و فرم فضای کاری بر کارایی آن اثر می‌گذارد.	درصد فراوانی	۱۷/۴	۲۶	۲۳	۱۸/۱	۱۵/۵
	شخصی کردن فضا به بهبود فضای کاری کمک می‌کند.	درصد فراوانی	۱۳/۶	۱۵/۱	۲۴/۹	۱۸/۱	۲۸/۳
	تفکیک فضای بر کیفیت فضای کاری اثر دارد.	درصد فراوانی	۲۱/۱	۲۰	۱۴/۷	۲۴/۵	۱۹/۶
	در فضای کاری فضای بسته مناسب‌تر از فضای باز است	درصد فراوانی	۱/۵	۶/۵	۲۰	۲۸	۴۴
	اتاق کار زنانه مناسب تر از اتاق کار زنانه-مردانه است.	درصد فراوانی	۲۱/۱	۲۰	۲۴/۵	۱۴/۷	۱۹/۶

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-06]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1398.7.27.3.3]

حفظ فاصله مناسب با فضاهای دیگر بر بهبود فضای کاری اثر دارد.	درصد فراوانی	۵/۳	۲۲/۳	۴/۹	۲۶/۴	۴۱/۱
برای بهبود فضای کاری دسترسی آسان به فضاهای دیگر ضروری است.	درصد فراوانی	۱۵/۸	۲۵/۳	۰	۳۴/۳	۲۴/۵
دید به فضاهای دیگر در فضای کاری باعث افزایش حس امنیت می‌شود.	درصد فراوانی	۱۵/۸	۲۰/۴	۱۴/۷	۲۹/۴	۱۹/۶
فضاهای چندکاربری به کیفیت فضای کاری کمک می‌کند.	درصد فراوانی	۰	۳۱/۳	۰	۴۴/۲	۲۴/۵
زنان در فضاهای کاری به فضایی مناسب برای برقراری ارتباط بایکدیگر نیاز دارند.	درصد فراوانی	۱۰/۶	۱۵/۸	۱۹/۶	۳۴/۳	۱۹/۶
مکان استراحت مناسب زنان در فضای کاری نیاز است.	درصد فراوانی	۱۰/۶	۱۰/۶	۱۵/۱	۳۴/۳	۲۹/۴
رعایت ایمنی در ساختمان فضای کاری ضروری است.	درصد فراوانی	۲۶/۴	۱۴/۷	۰	۱۹/۶	۱۹/۶

باتوجه به یافته‌های توصیفی مندرج در جدول۴، در جمع‌بندی نتایج توصیفی گویه‌های مربوط به معیار کالبدی–فضایی می‌توان بیان کرد که بیشترین درصد نمونه‌های آماری پژوهش با گویه‌های مطرح شده، گزینه زیاد را انتخاب نموده اند که این امر نشان دهنده موافقت بالای نمونه آماری پژوهش با گویه های مطرح شده می‌باشد.

یافته‌های استنباطی پژوهش

سوال پژوهش این گونه عنوان شد؛ عوامل کالبدی و فضایی موثر بر بهینه‌سازی محیط‌های کاری زنان کدامند؟

به منظور پاسخگویی به این سوال، ۱۵عامل در غالب گویه شناسایی شد. به منظور پاسخگویی به سوال مورد نظر از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شد. لازم به ذکر است که میانگین نظری مورد نظر در این پژوهش برای تمامی متغیرها برابر با ۳ بوده است. نتایج حاصل از آزمون آماری به شرح جدول۵ ارائه شده است.

جدول ۵: آزمون T تک نمونه‌ای متغیرهای پژوهش(نگارنده)

عامل‌ها	میانگین	Sig	فاصله اطمینان	
			پایین تر	بالاتر
آراستگی فضای کاری	۳/۷۱	۰/۰۰۰	۰/۵۳۷	۰/۸۹۶
نظم فضا	۳/۵۲	۰/۰۰۰	۰/۳۵۶	۰/۷۰۰
عوامل زیبایی	۳/۴۶	۰/۰۰۰	۰/۳۰۶	۰/۶۲۱
شکل و فرم فضای کاری	۲/۸۸	۰/۱۵۱	-۰/۲۷۶	-۰/۰۴۲
شخصی کردن فضا	۳/۳۲	۰/۰۰۰	۰/۱۵۷	۰/۴۹۱
تفکیک فضا	۳/۲۶	۰/۰۰۵	۰/۱۵۹	۰/۵۶۷
بسته بودن فضا	۴/۱۷	۰/۰۰۰	۰/۹۲۶	۱/۲۳۱
اتاق کار زنانه مناسب تر از اتاق کار زنانه–مردانه	۲/۹۱	۰/۳۳۷	-۰/۲۵۳	۰/۰۸۷
حفظ فاصله مناسب بافضاهای دیگر	۳/۷۵	۰/۰۰۰	۰/۵۹۷	۰/۹۱۹
دسترسی آسان به فضاهای دیگر	۳/۲۶	۰/۰۰۴	۰/۰۸۶	۰/۴۴۴
دید به فضاهای دیگر در فضای‌کاری	۳/۱۶	۰/۰۴۱	۰/۰۳۲	۰/۳۲۳
فضاهای چندکاربری	۳/۶۱	۰/۰۰۰	۰/۴۷۷	۰/۷۵۹
وجود فضایی مناسب برای برقراری ارتباط بایکدیگر	۳/۳۶	۰/۰۰۰	۰/۲۱۳	۰/۵۱۸

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-06]
[DOR: 20.1001.1.22225602.1398.7.27.3.3]

مکان استراحت مناسب زنان	۳/۶۱	۰/۰۰۰	۰/۴۵۸	۰/۷۷۱
رعایت ایمنی در ساختمان	۳/۹۱	۰/۰۰۰	۰/۲۶۵	۰/۹۳۳

با توجه به نتایج مندرج در جدول بالا، میزان میانگین بدست آمده برای همه عوامل بجز دو عامل؛ شکل و فرم فضای کاری و عامل اتاق کارزنانه مناسب تر از اتاق کار زنانه – مردانه، به گونه‌ای بالاتر از میانگین نظری پژوهش می‌باشد که می‌توان استنباط نمود این موارد در بهینه سازی محیط های کاری زنان موثر می‌باشند. ولی شکل و فرم فضای کاری و اتاق کارزنانه مناسب‌تر از اتاق کار زنانه – مردانه میزان میانگین بدست آمده پایین‌تر از میانگین نظری پژوهش است و از آنجایی که سطح اطمینان بدست آمده هم برای این دو عامل منفی است، می‌توان نتیجه گرفت که این دو عامل در بهینه سازی محیط‌های کاری زنان چندان موثر نمی‌باشند. در جدول۶ نتایج پژوهش به صورت رتبه بندی عوامل کالبدی فضایی آمده است.

جدول۶: رتبه بندی عوامل کالبدی- فضایی موثر بر فضای کاری(نگارنده)

رتبه بندی	عوامل کالبدی- فضایی
رتبه اول	بسته بودن فضا (حریم خصوصی)
رتبه دوم	رعایت ایمنی در ساختمان
رتبه سوم	حفظ فاصله مناسب با فضاهای دیگر (قلمرو)
رتبه چهارم	آراستگی فضای کاری
رتبه پنجم	فضاهای چندکاربری
رتبه ششم	مکان استراحت مناسب زنان
رتبه هفتم	نظم فضا
رتبه هشتم	عوامل زیبایی
رتبه نهم	وجود فضایی مناسب برای برقراری ارتباط بایکدیگر(فضای تعامل)
رتبه دهم	شخصی سازی فضا
رتبه دهم	تفکیک فضا
رتبه یازدهم	دسترسی آسان به فضاهای دیگر
رتبه دوازدهم	دیدبه فضاهای دیگر در فضای کاری
رتبه سیزدهم	اتاق کار زنانه یا اتاق کار زنانه-مردانه
رتبه چهاردهم	شکل و فرم فضای کاری

نتیجه گیری

نتایج این پژوهش و رتبه بندی عوامل کالبدی فضایی نشان می دهند که حریم خصوصی، قلمرو و رعایت ایمنی در ساختمان برای زنان از اهمیت بالایی برخوردار است. این نتایج را می‌توان با نتایج تحقیقات مشابه در کشورهایی با تفاوت های فرهنگی مقایسه نمود که تحقیقات مشابه این نتایج را در سایر جوامع تایید می‌کنند. به این ترتیب به نظر می‌رسد این اهمیت برخواسته از فرهنگ جامعه مورد مطالعه و تمایلات زنان در خصوص قلمروپایی باشد. از سوی دیگر تفکیک جنسیتی فضای کاری و ایجاد فضاهای زنانه و مردانه از دیدگاه زنان چندان مطلوب نبوده است. این موضوع ممکن است به دلایلی همچون افزایش نابرابری در محیط کار موجب شده باشد.

در رتبه‌های بعدی مسایل مربوط به آراستگی، زیبایی و نظم در محیط کاری برای زنان مهم تر از سایر عوامل کالبدی فضایی است. وجود امکانات فضایی از جمله مکان استراحت و برقراری تعامل نیز در درجات بعدی برای زنان دارای اهمیت نسبی است. بسیاری از فضاهای کاری در ایران از کمبود چنین امکاناتی رنج می برند و همچنین کمبود چنین فضاهایی برای زنان مشهودتر است.هر چند ساعات کاری محدود در ادارات دولتی مورد مطالعه اهمیت این فاکتورها را کاهش داده است.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-06]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1398.7.27.3.3]

عوامل شخصی سازی فضا، تفکیک، دسترسی، دید و شکل و فرم فضا بر اساس نتایج بدست آمده، در مقایسه با سایر عوامل از اهمیت کم‌تری برخوردار بوده است. در تحقیقات قبلی نیز در مورد بعضی از این عوامل مانند شخصی سازی نتایج مشابه‌ای حاصل شده است، چرا کـه در ایـن مورد زنان بیش‌تر خانه خود را فضای شخصی اصلی خویش می‌دانند اما مردان بر عکس این موضوع رفتار می‌کنند. در مجموع به نظر می‌رسد عوامل کالبدی فضایی موثر بر بهینه سازی فضای کاری برای زنان را می‌توان در دسته های زیر اولویت بندی کرد:

-وجود حریم شخصی و قلمرو و امنیت مناسب

- آراستگی، زیبایی و نظم فضای کار

-وجود امکانات و فضاهای جانبی مانند فضای استراحت و فضای تعامل

-امکان شخصی سازی فضا

-امکان کنترل ارتباط، دسترسی و دید به سایر فضاها

پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده، نتایج حاصل از این پژوهش با جامعه آماری زنان در جوامع توسـعه یافتـه و بـا فرهنـگ‌هـای متفـاوت مقایسه شود. همچنین این نتایج می‌تواند با جامعه آماری مردان نیز مقایسه شده و موارد تفاوت تحلیل شوند. همچنین هر عامل (مانند شخصی سازی، امنیت، زیباشناسی، حریم خصوصی و...) به شکل مجزا می‌تواند در پژوهشی مطالعه شده و به ارائه راهکارهایی دقیق تر منجر شود.

فهرست منابع

-آلتمن، ا. (۱۳۹۵). محیط و رفتار اجتماعی(خلوت، فضای شخصی، قلمرو، ازدحام)، مرکز نشر آثار علمی دانشگاه شهید بهشتی، تهران.

تمدن، ر. (۱۳۸۷). زنان و فضای شهری، جستارهای شهرسازی، ۲۴و۲۵.

-پیروزی، س.، و ذاکر حقیقی، ک. (۱۳۹۵). ساماندهی پیاده گذر تربیت تبریز با تاکید بر امنیت اجتماعی زنان. زن و مطالعات خانواده، سال نهم، ۳۲، ۶۲-۴۳.

-سیادتی، ف.، و ماجدی، ح. (۱۳۹۴). رهیافتی انتقادی بر تبارشناسی جنسیت زدگی شهر در رویکردهای فمنیستی با تاکید بر ارتقا جایگاه زنان. مدیریت شهری، سال چهاردهم، ۴۱، ۴۸-۲۹.

-فاضلی، ن.ا. (۱۳۹۴). زنانه شدن فضای شهری در ایران امروز، با تکیه بر فضای کلان شهر تهران. پژوهشنامه زنان، علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال ششم، ۱، ۱۳۲-۱۰۷.

- فرزادی، س.، و میرسعیدی، ل. (۱۳۹۴). بازشناخت رویکردهای نظری جنسیتی به مشارکت زنان در فضاهای شهری. کنفرانس سالانه بین المللی عمران معماری و شهرسازی، موسسه عالی علوم و فناوری خوارزمی، شیراز، ایران.

- فنی، ز.، و واحدی یگانه، ف. (۱۳۹۶). تحلیل شاخص های کیفیت زندگی فردی-اجتماعی در فضاهای شهری با تاکید برجنسیت(مطالعه موردی: شهر سنندج). مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی، سال دوازدهم، ۱، ۱۰۲-۸۳.

- قمری، ا.، و طلیسچی، غ.ر.، و دژدار، ا. (۱۳۹۶). رویکردی تحلیلی به بررسی جنسیت و تفاوت های آن در ادراک فضای کالبدی، نمونه موردی: فرهنگسراهای شهر تهران. معماری و شهرسازی آرمان شهر، ۲۱، ۸۶-۷۷.

-کاظمی، م. (۱۳۸۸). رویکردی تحلیلی به مقوله جنسیت و تأثیر آن در کیفیت فضا(نمونه موردی: پارک فجر تبریز). نشریه هویت شهر، سال سوم، ۴، ۵۸-۴۷.

-کولمان، د. (۱۳۹۶). فضا، قدرت، تمایز، مطالعات جنسیت در معماری. ترجمه نصیر زرین پناه، موسسه فرهنگی پژوهشی چاپ و نشر نظر، تهران.

-مهدیزاده، ج. (۱۳۸۷). درآمدی بر نظریه های شهر و جنسیت در جستجوی شهرهای انسانی تر. جستارهای شهرسازی، ۲۵ و ۲۴، ۱۹-۶.

-ورمقانی، ح.، و سلطان زاده، ح.، و دهباشی شریف، م. (۱۳۹۴). رابطه جنسیت و فضا در عرصه های خصوصی و عمومی دوره قاجار. باغ نظر، سال دوازدهم، ۳۷، ۴۰-۲۹.

- هاشمی تیله نویی، م.، و میرغلامی، م .، و رفیعیان، م. (۱۳۹۳). سنجش رضایتمندی زنان از پارک های بانوان. هویت شهر، سال هشتم، ۱۹، ۶۲-۴۹.

- Ahmad Fitri, Amir., Mohd Noor Ismawi, Ismail., Poh See, Toh. (2015). Sustainable Tourist Environment: Perception of international women travelers on safety and security in Kuala Lumpur. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 168, 123 – 133.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-06]

[DOR: 20.1001.1.22225602.1398.7.27.3.3]

- Alizadeh, H. (2007). Changes conceptions of women's public space in the Kurdish city. Cities, 24(6), 410–421.
- Beebeejaun, Y. (2017). Gender, urban space, and the right to everyday life. Journal of Urban Affairs, DOI:10.1080/07352166.2016.1255526.
-Beightler, C.S., D.T. Phillips., D. J. Wilde.(1979). Foundations of Optimization (2nd ed). Englewood Cliffs, NJ. Printice-Hall.
-Bemanian, M.R., Rafieian, M. & Zabetian, E. (2009). Evaluation of Factors Affecting the Promotion of Women's Safety in Urban Environments (Sanjeshe Avamele Moaser bar Erteghaye Amniate Zanan dar Mohithaye Shahri). Women in Development & Politics, 30. 49-67.
- Bondi, L. (1998). Gender,Class, and Uban Space: Public and Private Space in Contemporary Urban Landscapes. Urban Geography, 19(2), 160-185, DOI:10.2747/0272-3638.19.2.160.
- Brown, G. (2009). Claiming a corner at work: Measuring employee territoriality in their workspaces. Journal of Environmental Psychology, 29, 44–52.
- Bodin Danielsson, C., Bodin, L., Wulff, C., Theorell, T. (2015). The office type's impact on workplace conflicts: A gender and noise perspective (new title). Journal of Environmental Psychology, DOI:10.1016/j.jenvp.2015.04.004.
-Day, K. (2000). The Ethic of Care and Women's Experiences of Public Space. Journal of Environmental Psychology, 20, 103-124.
- Dinç, P. (2009). Gender (in)difference in private offices: A holistic approach for assessing satisfaction and personalization. Journal of Environmental Psychology, 29, 53–62.
- Fenster, T. (2005). The Right to the Gendered City: Different Formations of Belonging in Everyday Life, The Right to the Gendered City: Different Formations of Belonging in Everyday Life. Journal of Gender Studies, 14(3), 217-231, DOI: 10.1080/09589230500264109.
- Garcia-Ramon, M., Ortiz, A., Prats, M. (2004). Urban planning, gender and the use of public space in a peripherial neighbourhood of Barcelona, Cities, 21(3), 215–223.
-Meltem O¨, G.(2009). Defining and living out the interior: the 'modern' apartment and the 'urban' housewife in Turkey during the 1950s and 1960s, Gender, Place& Culture. A Journal of Feminist Geography, 16(6), 703-722, DOI:10.1080/09663690903279153.
- Kim, J., de Dear, R. (2013). Workspace satisfaction: The privacy-communication trade-off in open-plan offices. Journal of Environmental Psychology, 36, 18 -26.
-Knudsen, H., Busck.O., Lind, j.(2011). Work Environment Quality:The Role of Workplace Participation and Democracy. Work Employment and Society, 25(30), 379-396.
-Lee, s., Brand, j. (2005). Effects of control over office workspace on perceptions of the work environment and work outcomes. Environmental Psychology, 25(3), 323-333.
- Madigan, R., Munro, M. (1997). Gender, House and 'Home': Social Meanings and Domestic Architecture in Britain. Women and Social Policy, 203-213.
-Majd, M. (2006). Man in Two Displays(Ensan Dar Do Jelve). Tehran: Mekial Publication.
- Mills, A. (2007). Gender and Mahalle (Neighborhood) Space in Istanbul, Gender, Place & Culture: A Journal of Feminist Geography, 14(3), 335-354, DOI: 10.1080/09663690701324995.
-Morrow, P. C., Montabon , F., Cantor , D. E. (2012). Engagement in Environmental Behaviors Among Supply Chain Management Employees: An Organizational Support Theoretical Perspective. Journal of Supply Chain Management, 48(3), 33-51.
-Pakzad, J., Bozorg, H. (2012). Alphabet of Psychological Environment for Designers(Alefbaye Ravanshenasie Mohit Baraye Tarahan). Tehran: Utopia Publication.
- Rendell, J., Penner, B., Borden, I. (2000). Gender, Space, Architecture. Introductory Essay :Gender, Space, London & New York;Routledge.
-Rush, L M. (2012). An Autoethnography of Fuencarral 43: Women in Masculine Public Space.
-Shi, x., Yang, W. (2013). Performance-driven architectural design and optimization technique from a perspective of architects. Automation in Construction, 32, 125-135.
- Soltani, L., Zangiabadi, A., Nastaran, M. (2013). The quarter: An effective pattern for satisfying women's sense of place in the city of Isfahan. Cities, 30, 161–174.

[Downloaded from hafthesar.iauh.ac.ir on 2026-11-06]
[DOR: 20.1001.1.23225602.1398.7.27.3.3]